

УДК 378.011.3-057.175:005.336.5

КОРКІШКО Олена Геннадіївна,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки вищої школи,

ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

e-mail: Korkishko.l.g@gmail.com

ПРОФЕСІОНАЛІЗМ ЯК ПІДРУНТЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО СТАТУСУ ВИКЛАДАЧА ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

У статті зазначено, що в наукових дослідженнях статус поділяють на професійний, природний, досягнутий та особистісний. Доведено, що одним із найважливіших статусів у житті людини є саме професійний статус. Акцентовано, що одним із показників, який характеризує професійний статус викладача ВНЗ є професіоналізм, який вимагає наявності загальногромадянських рис, морально-психологічних і науково-педагогічних якостей, індивідуально-психологічних особливостей, професійно-педагогічних здібностей, які сприятимуть внутрішньому усвідомленню своїх професійних якостей із вимогами, які пред'являє до нього освітня система.

***Ключові слова:** статус; професійний статус; професіоналізм; викладач вищого навчального закладу.*

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Загальновизнано, що ефективність функціонування системи вищої освіти в Україні значно залежить від професіоналізму науково-педагогічних кадрів. Педагог в умовах сучасного суспільства – це не лише професія, суть якої полягає в трансляванні знань, а й висока місія формування особистості. Своїм ставленням до змісту навчального матеріалу, методикою викладання, вимогливістю, стилем спілкування, зовнішнім виглядом викладач педагогічного ВНЗ для студентів є зразком і своїм ставленням до праці закладає не лише освітній фундамент майбутніх фахівців, а й формує власний професійний статус.

Саме через наявність певного професійного статусу викладач може готувати найбільш необхідного в новій соціокультурній ситуації фахівця, котрий буде володіти комплексом якостей, які диктує час: високою мобільністю, конкурентоспроможністю, моральністю та громадянською відповідальністю, конструктивністю та динамізмом, цивільним становленням та ідентичністю тощо.

Отже, уся система діяльності викладача вищого навчального закладу будується з урахуванням значної кількості показників, які в узагальненому вигляді відображають професіоналізм, педагогічну майстерність, компетентність фахівця і те положення, яке він посідає в колективі колег і студентів. Нерідко педагогу доводиться стикатися із ситуацією, коли необхідно об'єктивно оцінити свою працю і визначити шляхи підвищення власного професійного статусу.

Аналіз основних досліджень і публікацій. На підставі аналізу психолого-педагогічної літератури можемо стверджувати, що особистість викладача ВНЗ, зокрема його професійний статус, досліджували: С. Васильєва, Е. Дюндик, В. Жернов, Н. Зелепукіна, В. Лебедева, О. Лукші, А. Орлов, Г. Солодова, Н. Хридіна, О. Шепелева та ін. Фундаментальні основи оновлення системи вищої освіти, професійної підготовки у вищій школі, теоретичні та методичні засади формування професіоналізму педагогів розкрито в працях вітчизняних і зарубіжних науковців, дослідників (Є. Барбіна, Є. Бондаревська, В. Вакуленко, Н. Гузій, С. Дружилов, М. Євтух, І. Зязюн, Л. Кондрашова, О. Кравець, Н. Кузьміна, А. Реан, В. Сластьонін та ін.). Загальні основи діяльності викладача вищої школи розглянуто в працях О. Гури, а окремі питання його професіоналізму, фахової майстерності – у працях С. Вітвицької, З. Курлянд та ін.

Формування цілей статі (постановка завдання). Мета статті – довести значення професіоналізму як підґрунтя забезпечення професійного статусу викладача вищого навчального закладу; визначити критерії професіоналізму, які впливатимуть на підвищення професійного статусу; показати, що статус викладача залежить від особистісних і професійних якостей та здібностей.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зазначимо, що поняття „статус” існувало завжди й залежно від епохи та багатьох політичних, економічних, соціальних чинників змінювалося аж дотепер. Єдиного визначення його немає, бо кожна наука: філософія (соціальна), юриспруденція, соціологія, психологія, педагогіка тощо – потрактовують це поняття по-своєму.

Щодо розуміння статусу, на думку А. Кравченко, склалося кілька підходів: а) стратифікаційний – статус як престиж у вертикальній ієрархії суспільства; б) функціональний – статус як позиція в соціальній структурі суспільства, функціонально пов'язана з іншими позиціями; в) нормативно-рольовий – ототожнення статусу з участю чи з нормами в соціокультурному просторі суспільства; г) інтегративний – об'єднання в одне поняття статусу безлічі професійних, економічних, політичних тощо позицій, що їх посідає індивід [1].

Як засвідчив аналіз наукових досліджень, статус поділяють на професійний (формується й підвищується в процесі всього життя індивіда, відображає професійні уміння та навички, місце в системі трудових відносин, визначається результатом професійної діяльності, рівнем компетентності тощо); природний (фіксує найбільш стійкі характеристики, які людина отримує з народження (національність, стать, фізичні та психологічні дані); досягнутий (освіта, кваліфікація, культурний рівень тощо); особистісний (характеризує соціальну значущість індивіда з погляду малої соціальної групи, колективу залежно від індивідуальних якостей (сім'ї, друзів, колег), місце й роль у системі міжособистісних відносин, що визначає її права, обов'язки та привілеї).

Ми погоджуємося з думкою Є. Клімова, О. Ромашова та ін., що одним із найважливіших статусів у житті людини є саме професійний статус. Аналіз психолого-педагогічних досліджень показав, що більшість із наукових досліджень спрямовані на опис складових професійного статусу (дохід, ресурси та можливості, владу, права, обов'язки) та на результату (авторитет, престиж, репутацію, імідж, винагороди), і мало уваги приділено самій особистості, її професіоналізму й особистісними якостям і здібностям, які прямо залежать від професійного статусу. Отже, одним із показників, який характеризує професійний статус викладача ВНЗ, є професіоналізм.

Слово «професіоналізм» походить від слова «професія», тобто певний рівень спеціалізації людини в роботі за обраним фахом. У сучасній вітчизняній науці є декілька підходів до визначення сутності феномену професіоналізму. Один із них ґрунтується, як

зазначила О. Кравець, «на діяльнісній основі, коли поняття „професіоналізм” трактується як якісна характеристика суб’єкта діяльності» [2, с. 162].

Заслуговує на увагу дослідження Н. Кузміної про те, що професіоналізм – це сукупність стійких властивостей особистості, її індивідуальності, які задовольняють вимоги професії, це діяльність спеціаліста, яка формується в процесі професійної освіти [3, с. 36]. Професійна діяльність особистості визначається ступенем її володіння сучасним змістом розв’язання професійних завдань, продуктивними способами їх здійснення.

Узагальнивши основні наукові ідеї вітчизняних науковців, дослідників та спираючись на дослідження З. Барабанової [4], визначимо критерії професіоналізму, які впливатимуть на підвищення професійного статусу викладача ВНЗ:

- особистісні – психологічний (відсутність психологічних маніпуляцій в роботі, знання психології, спрямування професійних цінностей та мотивів, професійна самооцінка та рівень домагань, можливості саморегуляції та стресостійкість, особливості професійної взаємодії тощо); емоційний (любов до професії, емоційна стійкість, урівноваженість, стабільність, саморегуляція емоцій і думок, володіння прийомами саморегуляції та техніками утримування станом емоційної рівноваги тощо); комунікативний (уміння вступати в комунікацію, бути зрозумілим, спілкування без обмежень, взаєморозуміння та доброта у відносинах зі студентами, колегами); рефлексивний (самоконтроль, рефлексія власної педагогічної діяльності, уміння ставити себе на місце інших, співчувати, бажання надавати допомогу, приймати думку інших тощо);

- навчально-методичні – когнітивний (досконале володіння навчальним предметом); продуктивний (видання науково-методичної літератури); результативний (глибокі професійні знання та теоретичні уміння, комплекс практичних умінь і навичок, уміло застосовуваних у практиці освітньої діяльності, високий рівень вихованості); методичний (певний рівень майстерності в галузі засобів формування знань, умінь, навичок, ставлень і ціннісних орієнтацій студентів, успішне використання на практиці різних методик, технологій навчання тощо);

- педагогічні – діяльнісний (пошук і впровадження нових форм і методів освітньої діяльності); креативний (творчість, витонченість, активність педагога); професійний (наполегливість, об’єктивність, терпимість, доброзичливість, чуйність, урівноваженість, толерантність, організаторські здібності тощо).

Отже, проаналізувавши критерії, професіоналізм викладача вищої школи залежить від особистісних і професійних якостей та здібностей, ефективною реалізації системи професійних знань й умінь. Саме вони визначають індивідуальний стиль викладання, характер особистісної, навчально-методичного та педагогічного боку освітньої діяльності та підвищують професійний статус викладача.

Зазначимо, що статус педагога передусім визначається тією позицією, яку він посідає щодо своєї професії. Розуміння важливості педагогічної праці підвищують його престиж, авторитет, імідж лише тоді, коли сам викладач показує високий професіоналізм, який полягає в ефективній реалізації системи професійних знань й умінь.

Чим краще усвідомлює викладач своє високе призначення, розуміє вимоги, пред’явлені до його особистості, тим активніше він працює над собою. А це – запорука професійного успіху та зростання професійного статусу. Проте одного бажання, високого почуття відповідальності недостатньо для професійного зростання. Потрібні ще й особливі знання та вміння в цій галузі.

У ракурсі наукових поглядів Т. Туркот, професіоналізм педагога вищої школи включає в себе систему професійних знань та вмінь:

- спеціальних (знання теорії своєї науки та уміння застосовувати їх у процесі практики викладання);

- психолого-педагогічних (знання психологічних та дидактичних основ викладання обраної дисципліни, знання та врахування психологічних особливостей студентів і власних особистісних рис, закономірностей сприймання студентами змісту навчання);

– методичних (володіння методами, прийомами й засобами донесення наукової інформації до студентів).

– організаційних (володіння вміннями здійснювати оптимальну організацію власної діяльності та керувати діяльністю студентів) [5].

Як було зазначено вище, професійний статус викладача вищої школи також залежить від особистісних і професійних якостей та здібностей. Професійна діяльність викладача вимагає наявності певних особистісних якостей, соціально-психологічних рис і педагогічних здібностей, які є результатом, зокрема й професійного статусу. Серед них основними є такі:

1. Загальногромадянські риси: широкий світогляд, принциповість і стійкість переконань; громадянська активність і цілеспрямованість; національна самосвідомість, патріотизм і толерантність; гуманізм і соціальний оптимізм; високий рівень відповідальності та працелюбність.

2. Морально-психологічні якості: чесність та ясність у взаєминах із людьми; високий рівень загальної та психологічної культури; повага до професіоналізму й наукової спадщини інших; акуратність, дисциплінованість і вимогливість.

3. Науково-педагогічні якості: науково-педагогічна творчість; професійна працездатність; активна інтелектуальна діяльність, науковий пошук; педагогічне спрямування наукової ерудиції; педагогічна спостережливість, увага та інтуїція; володіння педагогічною технікою; гнучкість і швидкість мислення в педагогічних ситуаціях; культура мови та мовлення; володіння мімікою, поставою, рухами й жестами тощо.

4. Індивідуально-психологічні особливості: високий рівень соціального сприйняття й самопізнання; інтелектуально-пізнавальна зацікавленість і допитливість; інтерес до розвитку потенційних можливостей студентів і потреба в педагогічній діяльності з ними; емоційна стійкість, витримка; саморегуляція, самостійність і діловитість у процесі розв'язання життєво важливих завдань; твердість характеру тощо.

5. Професійно-педагогічні здібності: адекватне сприйняття студентів і безумовне прийняття їх як особистості; педагогічний оптимізм; проектування цілей навчання й прогнозування шляхів професійного становлення майбутнього спеціаліста; конструювання методичних підходів і здатність передбачати можливі результати; організаторські та комунікативні здібності; духовно-виховний вплив на академічну групу й особистість студента тощо [6].

Отже, констатуємо, що професіоналізм викладача вищої школи вимагає наявності загальногромадянських рис, морально-психологічних і науково-педагогічних якостей, індивідуально-психологічних особливостей, професійно-педагогічних здібностей, які сприятимуть внутрішньому усвідомленню своїх професійних якостей із вимогами, що їх пред'являє до нього освітня система, у межах якої й формується професійний статус.

Висновки. Підсумовуючи розглянуту проблему, констатуємо, що професіоналізм викладача ВНЗ – це високий рівень продуктивності праці, культури взаємодії, що забезпечується за рахунок: накопичення певного обсягу знань, умінь і навичок; компетентності; творчих здібностей; взаєморозуміння зі студентами, колегами з метою створення умов для творчого характеру діяльності та самоствердження особистості; відповідальності за результати власної діяльності; готовності до неперервної самоосвіти, самовиховання та самовдосконалення протягом усього життя, що сприятиме формуванню та постійному підвищенню професійного статусу.

Список бібліографічних посилань

1. Кравченко А. Социология: Общий курс: Учебное пособие для вузов. М.: ПЕРСЭ; Логос, 2002. 640 с.
2. Кравець О. Є. До питання професійної педагогічної діяльності викладача вищого навчального закладу. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2009. Вип. 43. С. 161–166.
3. Кузьмина Н. В. [Головко-Гаршина]. Предмет акмеологии. 2-е изд., испр. и доп. СПб. : Политехника, 2002. 189 с.
4. Барабанова З. П. Развитие акмеологической культуры педагогов как одно из условий подготовки к личностно ориентированному взаимодействию. *Вестник развития науки и образования*. 2008. № 4. С. 91–95.

5. Туркот Т. І. Педагогіка вищої школи: навч. посібник. Київ: Кондор, 2011. 628 с.
6. Коркішко О. Г. Усвідомлення сучасним викладачем власного призначення як запорука професійного зросту. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: наук. журнал*. Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2015. № 2 (46). С. 336–343.

References

1. Kravchenko, A. (2002). *Sociology: General course: A textbook for high schools*. Moscow: PERSE; Logos. 640 p.
2. Kravets, O. Ye. (2009). On the issue of professional pedagogical activity of a teacher of a higher educational establishment. *Bulletin of Zhytomyr State University named after Ivan Franko*. Issue 43, 161-166.
3. Kuzmina, N. V. [Golovko-Garshina] (2002). *The subject of acmeology*. 2nd edition, revised and enlarged. St. Petersburg. : Polytechnic. 189 p.
4. Barabanova, Z. P. (2008). The development of acmeologic culture of teachers as one of the conditions for preparing for personally oriented interaction. *Bulletin of the development of science and education*. 4, 91–95.
5. Turkot, T. I. (2011). *High school pedagogy: tutorial*. Kiev: Condor. 628 p.
6. Korkishko, O. H. (2015). Awareness of a modern teacher of his own appointment as a guarantee of professional growth. *Pedagogical Sciences: Theory, History, Innovative Technologies: Sciences. magazine*. Sumy: Publishing House of the A.S. Makarenko Sumy State Pedagogical University. 2(46). 336–343.

KORKISHKO Olena,

Ph.D in Pedagogy, Associate Professor of Higher School Pedagogy Department,
SHEE „Donbas State Pedagogical University”
e-mail: Korkishko.l.g@gmail.com

PROFESSIONALISM AS A BASIS OF PROVIDING PROFESSIONAL STATUS OF A LECTURER OF HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENT

Abstract. *It is generally acknowledged that effectiveness of functioning the higher education system in Ukraine is significantly dependent on professionalism of the scientific and pedagogical staff. The pedagogue in modern society is not only a profession which essence lies in transferring knowledge, but also a high mission of forming a personality. His/her attitude to the content of the educational material, teaching method, demand, style of communication, the appearance of the lecturer of the pedagogical university for students serves as a model and his/her attitude to work lays not only the educational foundation of future specialists, but also forms his/her professional status.*

On the basis of the analysis of psychological and pedagogical literature it can be asserted that the personality of the lecturer of the university, in particular his/her professional status has been investigated by: S. Vasylyeva, E. Dyundyk, N. Zelepukyna, V. Lebedyeva, O. Lukshi, H. Solodova, N. Khrydina, O. Shepelyeva and others. The fundamental bases of the renewal of the higher education system, professional training at higher school, the theoretical and methodic principles of forming professionalism of pedagogues have been analyzed in the works by the native and foreign scientists (Ye. Barbina, Ye. Bondarevska, V. Vakulenko, N. Huziy, S. Druzhylov, M. Yevtukh, I. Zyazyun, L. Kondrashova, O. Kravets, N. Kuzmina, V. Slastyonin and others).

The aim of the article is to prove the essence of professionalism as a basis of providing the professional status of the lecturer of the higher educational institution; to define the criteria of professionalism which will affect increase of the professional status; to demonstrate that the status of the lecturer depends on his/her personal and professional qualities and abilities.

We agree with the thought of Ye. Klimov, O. Romashov and others that one of the most important statuses in human life is the very professional one.

The analysis of the psychological and pedagogical investigations has shown that the majority of the scientific studies are directed to the description of the components of the professional status (income, resources and opportunities, rights, responsibilities) and to the components of the result (authority, prestige, reputation, image, reward), but very little attention is paid to the very personality, his/her professionalism and personal qualities and abilities which are in direct line with the professional status.

Thus, one of the indicators that characterizes the professional status of the lecturer of the higher educational institution is professionalism. Summarizing the main scientific ideas of the native scientists, researchers and drawing attention on the research of Z. Barabanova, we determine the criteria of professionalism that will affect the professional status of the lecturer of the university: the personal ones – psychological, emotional, communicative, reflexive; the educational-methodical ones – cognitive, productive, effective, methodical; the pedagogical ones – activity, creative, professional.

It should be noted that the professional status of the lecturer of higher school depends on the personal and professional qualities and abilities. The professional activity of the lecturer requires the presence of certain personal qualities, socio-psychological features and pedagogical abilities that are the result, including the professional status. Among them, the main ones are the following: general-national traits, moral and psychological qualities, scientific and pedagogical qualities, individual psychological peculiarities, vocational and pedagogical abilities, etc.

Summing up the considered problem, we should note that professionalism of the lecturer of the higher educational institution is a high level of productivity, culture of interaction, which is provided by: accumulation of a certain amount of knowledge, skills and abilities; competence; creative abilities; mutual understanding with students, colleagues in order to create conditions for the creative nature of activity and self-affirmation of the individual; responsibility for the results of their own activities; readiness for continuous self-education, self-upbringing and self-improvement throughout life, which will contribute to the formation and continuous improvement of the professional status.

Key words: *status; professional status; professionalism; lecturer of higher educational institution.*

*Одержано редакцією 30.10.2017
Прийнято до публікації 12.11.2017*